

زہے خوتا بہ مردم کہ گردوں
 مگر تا چند گردو دور افتلاگ
 چو گشت این سرو بن در زیور زیب
 کے کو کر دکاسی بہ سر فردن
 کے تیمار داریں کم دکاست
 چو ہمتش ساخت چوں شکستن آساں
 چہ باشد خضر خاں بل صد خضر نیز
 پس اُن بہ کاومی درجاں سپردن
 زہر خونِ فسوہ زیر گردی
 عجب خونی و بس فرخندہ جانے
 چو خونِ خضر خاں در خاک در شد
 بگردیارِ خود میگشت جانش
 کسے جانِ من و آشوبِ جانم
 چو من بہرت زجاں کر دمِ جدائی
 ز شیرش پرورد آنگہ خور و خون
 کہ یک نوبادہ بیرون آرد از خاک
 بن خاک اندازدش باز از یک آیب
 ق شکستن بہت آساں ترز کردن
 کہ نتواند از آساں دیگر آر بہت
 زبیش و کم کجا باشد ہر آساں
 ازیں خضرے رنگیں گشت نا چیز
 بقائے خضر یا بد بعد مردن
 سنگ گرسے دد یا سرخ مردی
 کزاں خون برود مردم گیائے
 ز خونش ہر گیا خضرے دگر شد
 ہی گفت این حکایت از زبانش
 کہ در کارِ توشد جان و جسم
 مبری ز آشنایاں آشنائی

۴۔ ب اور ک میں دوسرا مصرع یوں ہے۔ ندیم بر سر آں کا کہ گردن دک میں قافیہ بجائے گردن کے
 خوردن ہے ۱۳۔ صرف نونہ اور ب میں یہاں حسب ذیل عنوان لکھا ہے: غزل ازبانِ جانِ عاشق میری نزدیک
 یہ عنوان سخت محل ہے اور یہاں کسی عنوان کی ضرورت بھی نہیں ۱۴۔ چو من کر دم زجاں بہرت جدائی ستا
 ایضاً مبری ز آشنایاں ستا جمع اب ۵ = مبری ستا جمع = مبرازع۔

بہر جائے کہ خون راند ایس تن پاک
 ز خون و خاکم ایس رنگیں گیا جوئے
 یکے خواب من آن بوئے کہ پوست
 یکے خواب اینکہ بستر شد ز گرم
 ۵۔ بد خوش سے خیم اندر عشرت و نماز
 خوشم با اینہ کا نہ رفت و تاب
 ز خون خواب آید یعنی چہاں گشت
 کہ بیدارم کند زین خواب ناخوش
 چو یارم گشت ز خونم جوئید
 ۱۰۔ کچا شد آن بتِ خوابہ شویم
 خیالش کاشنا در خون من کرد
 زین خونیز جانم تنگ خوئیست
 وے مردم دریں خوابہ خویش
 نہ مرگت ایس کہ عمر آبد بپایاں

۲۔ خون خاکم سا جمع ۱۔ خون و خاکم سا جمع ۳۔ بزم عشق ب ۴۔ شب بستر سا ع

ایضاً عشق ب ۶۔ چنان است۔ جادوان است ب کا ۹۔ وزین رو خون ب

۱۰۔ بیارید سا جمع اب = کچا شد سا جمع ۵

۱۲۔ آب جویت سا جمع ۵

جَدائی ہائے ہر پوئیدم از بند
 ورا کہ نیست آن ماہِ قصبِ پوش
 بخوانید شش کہ آید از سر سوز
 بسیار آید بزمِ بہمن و سکنے
 منم فرقِ سراں را گوہرِ سی تاج
 کتوں آن تاج خواہ با گل آیینت
 ہر آن قطرہ کہ از خونِ زمیں خورد
 دلم کز سوزِ عنس بر تاپہ بود
 نہ انم کا سماں را دور چوں گشت
 اگر شیم از جہان و خاست ہوئے
 نور و ہستیم شد ہیچ در ہیچ
 کہ اگر گویم بشرحِ این حرفِ مستور
 تعالیٰ اللہ چہ شعلہ است این کہ ہر جاں
 با دلہائے پاکاں کز چنیں داغ
 ۱۰ جگر سوزی بداعِ ناخوششِ دل

نہ چوں در وجدائی شد ز پوئید
 کہ خونم بر زمیں چوں میکتد جوش
 شہیدِ خویش را بیند بدیں روز
 کہ من از خونِ خود خوش میخورم سے
 کہ براوجِ سریریم بود معراج
 کہ دُرش گم شد و لعلش نشہ و ریخت
 گدہائے مرا باید نگھیں کرد
 از و ہر دم چکاں خوناپہ بود
 کہ آن خوناپہ من موجِ خون گشت
 مناندا از باجب جز آرزوئے
 ہنوزم قصہ دل ہیچ در ہیچ
 من از جاں دور و جاناں ہم ہمن دور
 ہاں نہ آرزو کہ گرد و ہیزم آن
 بسحر لے بلا شد طعمہ ز داغ
 جگر نختن بود بر آتشِ دل

۱- ہر پوئید سے سماع = ہر پوئید ج ۲ - میزند جوش سانس سانس ۴ - بیارائید سانس ج ۵ - بیارائید
 ۶ - ذورخت - نگین ریخت (بلا تانی) ج ۱۱ - نود ہستیم سانس ۱۳ - چہ شعلہ سانس سانس ج ۱۴ - آب = پشغل
 ج ۱۵ - جگر نختن سانس سانس ج ۱۶ - آب ک ۱۷ - جگر نختن ج ۱۸ -

چو عاشق را نباشد جاں گدازی
 مرا ہم ہست ازین پیکان حسرتی
 نہ خسرو بگدازم دم درین گل
 زیزد پیش کس فونے ز ریشم
 شبے دارم چو نخت خود سید روز
 و شب بیداری آمد رسم عالم
 من از بھائے غم زانگو نہ شادوم
 دو تار یکی است پیش چشم مشتاق
 یکے شبہا کہ آن خالی ز ماہ است
 ۱۰ خط و زلفے کہ خوبان جہاں رہت
 ز زلف پر بلا ہر موئے ماریت
 ازاں لب خون مردم چوں بہ چوں
 خضر خاں کا بجواں بود در جام
 غرض چوں خضر خورد آن شربت جور

ہوس بازی بودہ عشق بازی
 کہ بجرم در جگر زد دور باشی
 کہ بے سنگم غمے چوں کوہ بردل
 کہ ہم خود مونسِ بھائے خویشم
 دلم دروسے چرلغے خویشن سوز
 یکے بیدارے شادی دگر غم
 کہ از بھائے شادی نیست یادم
 کہ تار یک است از اں در چشم آفاق
 دگر روز جانش کاں سیاہ است
 بلا وقتہ بہر عقل و جاں رہت
 ز خط ہر موئے اثر در ہا شکاریت
 کہ گریزش بیمنی خون چسکد خون
 دریں دریاے خون گم شد سر انجام
 ہماں سے خورد شادی تھاں ہم از روز

۶۔ یکے بھائے شادی دگر غم ب۔ ۷۔ چشم مشتاق سے شاد چو چو اے۔ ۸۔ چشم عشاق بیع ایضا کہ تا یکے
 ازاں در چشم آفاق سے شاد چو ب۔ کہ تار یکی است ازاں در چشم آفاق۔ ۹۔ چشم آفاق۔ ۱۰۔ یکے شبہا کہ او سے
 کج۔ یکے شبہا کہ اں سے چو ب۔ یکے بھائے اوج۔ یکے شبہا کہ اں سے۔ ۱۱۔ آب جواں دہشت
 سے۔ خواہت چو۔ بود سے شاد چو اے ب۔

شہابی کز سریشس بود گروی . چشداونیز ازاں ہے آبخوردی
 چو شد خون شہیداں مشہد افروز . برآمد شورِ ستوراں درآں سوز
 کے گاوا ز شاں دیوار شنید . ز بانگ و نعرہ شاں دیوار بدرید
 زپردہ ہوشاں بیرون فتادند . چو خورشید از شفق درخوں فتادند
 ہ بچشم آب و بڑو خون ہمگناں را . عجب خونابہ رودادشاں را
 ز چہرہ ہر بنی پر کالہ میکند . ز روئے لالہ برگ لالہ میکند
 کناں ہر موکہ بردلہائے نویسہ . شبِ غم را دہد پویند جاوید
 ز موئے کسدہ و خون روانہ . ز خون و مشک پڑشد سخن چنانہ
 جہاں درویدہ ماور شدہ تار . کہ از چشمش دو مردم رفتہ بچار
 ۱۰ ہوس بہر بلاک خویش سے بڑو . ہی مژداز پئے مرگ و سنے مرو
 فتادہ لُعبتاں چوں حناک برور . بجائے گل فلکندہ خاک بر سر
 فرشتہ گر یہ ہمچوں ابر میگرد . بسا لابر و نجاں صبر میگرد
 ہمیکروایں ندا ہاقت زبالا . سَلَامٌ جَاءَ مِنْ رَبِّي تَعَالَى
 دولرانی درآں خوناب سہرگم . چوماہ چارزدہ در جمعِ انجم
 ۱۱ ز تاب ہر در صفہ ای و تابیاک . چو تاب ہرے آفتاد بر خاک

۳۔ آواز شاں دیار ك ۶۔ ہر بنی سنا جو جوع آب ك = ہرے سنا = ہر بنی جوع

۱۰۔ انپئے مرو ن جاں ك ۱۴۔ چنچ انجم سنا -

بند پارہ رنخے چوں ما بیاں
 دلِ خورشید صد جا پارہ میث
 کہ از مہ دور میث پارہ نور
 ہمیکہ از چراحت گریہ خوں
 بہر سوسیلمائے خوں ہمیرفت
 حسامی بست بر دست نگاریں
 ہی کند وہمی چمپید بر دست
 چو ماراں گردِ صندل پیچ خوردہ
 بہ پیچ پیچ مویں خواست جاں داد
 دلِ خاں حُبتِ جانیش ہمہ دران بود
 نہ او تنہا چو اوصد ناز پرورد
 غنیم ہووہہ جزینج بدن نیست
 روم اندر سرگفتار خود باز
 زندانِ ابد مانند در بند
 رواں کردند سوسے خواہگہ تیز

ز زخم ماہ نو در مسکنان
 ز زخمے کاندراں رخسارہ میث
 نہ زان رخسارہ میث پارہ دور
 صباحت ہم برآں رخسارِ گلگون
 ز چشم و نیش کہ خوں بیروں ہمیرفت
 ز کوبش بر نیش پر خون و رنگیں
 یگان چپہ کہ عاشق را بہاں بست
 بساعد مویہائے پیچ کردہ
 بسا دپیچ مویں کہ خاں داد
 ۱۰ دران موہا کہ پیچ بیکراں بود
 فراواں رٹے و موکند از سر درد
 ٹے چوں رفتہ را باز آمدن نیست
 حو حال اینت بہ کہ طبع ناماساز
 پوشد ہنگام آں کان کشتہ چند
 ۱۵ شہداں راز مشہد گاہ خونرز

۱۴ چراحت ہم بران غم کچھ کچھ = صباحت د آ

۵- ہم دران سٹ = بے پیچ = ہاں مویں سٹا حاشیہ ۱۰- بیکراں یافت- ہمہ دران یافت

سٹ جمع آب کٹ = بود- بود = داد- داد سٹ ۱۴- روم سٹا ح ۱۴- کان کشتہ

سٹا ح ۱۴ = کز کشتہ ح ۱۴ = سر کشتہ ع-

بے مندر کہ برے زان حصار بہت ق شہاں را کا ندر آں جلے قرار بہت
 در آں بردند شاں ریزاں ز چشم اب کہ خپند اندراں شاہان خوش خواب
 بنگیں جسرہ در فرجہ تنگ نہاں کردند شاں چوں لعل در رنگ
 بچشم ہر یکے خوابِ عدم بود ولیکن خون شاں را خواب کم بود
 نگر کاں خون کہ خوابش رفت ز امید کیاں را خواست آدن خوابِ جاوید
 چو پناں گشت در رنگ آں گسرا جداشت مہرہ دولت ز سر
 فرو ماندند ز آسیب زمانہ فراموش اندراں فرموش خانہ
 فراواں یا دوار و چسبج بدخونے ذامش گشتاں زمیناں بہر کونے
 ز حال آں فراموشاں بے بہر ہمگیوید در ازا افانہ و مہر
 ابداناں مشنواں افانہ راز کہ خسی و نگرے پیش بیدار
 مخپ از وادی اندرینہ جانے دریں افانہ میکن ہون ہانے
 کہ چندان خفت خواہی بے تفت تاب کہ بیاری نخواستہی دید در خواب
 مشغور و مہر حاصل سے کہ چوں سیم قمار است یخ و سے
 چو بینی چسبج رازانگونہ خنداں نگر کش در شکم چند است دندان
 خود مندی کہ بند و در جہاں دل بل از نام حسد و مندی پیش گسل

۱- بے مندل عا ایضا شے کا ندر آں سبب سے شے را کا یہ آں جمع جمع = کہ شاہاں را در آں سبب

۵- خوابش رفتہ جمع ک ۸- بہر سوئے سبب ک عا ۹- بے بہر سبب جمع جمع جمع = بے بہر

ع ۱۴- چو بینی سبب جمع ک = چو بینی سبب جمع -

چو برگے فرد آرد بزی شیر
 خزی کو خندہ زو بر سببت شیر
 چو پخیرے کشد براژ و مساریش
 نگا ورتونے شد زندگانی
 ۸۔ غنائش را چو نتوان واکشیدن
 رہا کن سرکشی را تا دود تشند
 کہ گرتوان عصمت جانے جاں زیت
 چنان کن زندگانی در زمانہ
 چو کس را نیست در عالم قراری
 ۱۰۔ بنجاک تیرہ بگزار آب و گل را
 کسے کہ کار معموری بود دور
 چو نیکی و بدی بے جستجویت
 بدونیک ارنیدانی زہرباب
 بشق آویزوزاں سرا یہ جوہر
 ۱۵۔ وگدر عشق بازی رہ ندانی

۸۔ کہ یا بے زندگانی خادوانہ ۹۔ سے جوئے باری شمع آب = سے جو تباری عد

حج = میکن تباری س ۱۲۔ بے جستجو س شمع آب ک ح = در جستجو ح

۱۵۔ بیاموزی چوک۔

کہ در ہریتِ او پوشیدہ کاریست
و گریں نامہ نویسیے بحسن نام
ز خونِ عاشقانِ فتنش و نگاریست
کہ کابلِ سفر باشد دوست گام
ز تعلقینِ خضر گیسو این غزل یاد
غزل از زبانِ عاشق

۵ بروئے جانِ دور افتادہ ازمین
دعاے خوانش از سوزِ دروغم
برای جانی کہ دور افتادہ ازمین
سلامی گویش آلودہ بخونم
۱۰ فلک میں تاجہ ساں بر اجنا کرد
دو گل بودیم با ہم رستہ در باغ
چون سرین خوش نہ چون لالہ بدل داغ
کہ شاخِ وصل مارا خورد بکست
ترا پائیندہ باد از زندگانی
چو گشت از لوحِ بستی نام من پاک
۱۵ زمانہ گر مرا نزد زخمِ جانی

۲- نہ نوشتی سچ جب ک = نوشتی سچا = نویسی سچا = ۵۵- بران جانی سنا سچ
جب ک ع = بران جانی ع = ۸- کاسے چناں ماندہ زمین ب ایضا نور با نورک = نور تا دور
ع ۱۲- کجاست - بکافت ب-

میں کا خیر بزندانم نگہ داشت
 تو برافسر نشیں چون دُترِ کمون
 چون ہواں تیسار تو خوروم
 میاری در دل این اندیشہ عام
 چو میدانی کہ از دوران کیں خواه
 گیری آن رہ بدگومسری پیش
 گرا ز تنہائی ہجرت بود جوشش
 تو ز انج خواتی افسون و نانی
 و گرد مادت واپس نہ بیند
 کے کا گوش اورا گرم داری
 کہ خواہد خواند اور آشنائی
 کے کز تو وفا داری نہ بیند
 وفا داسے چون گزشت زیادت
 ز جانِ خضروں جست این دم سرد
پاسخ از لبِ معشوق
 بیار ایسے فرودس بریں را
 پوشا نمید زیور خور عین را

۶۔ در خاک ستا جو جمع آب = در خواب ع ۷۔ اگر از ہجر من باشد ترا جوش ج
 ۸۔ دم باد و ستا ع احوال صا = وہم یاد جمع ۱۲۰۔ کے گزینہ ستا

کہ می آید ہستی روئے شاہے
 رواں شو فوش فوش لے باد ہستی
 کہ این خضر آب حیواں رارہا کرد
 گے جوید کشتی عیش ساز می
 بہر زہت گے گاہت شاہ
 شوید از نغمے مرغان فردوس
 نوا شیریں کنید اندر ہم وزیر
 چو پیش مشدش مثل فرزند
 کہ رسم ہندوان آتش افروز
 بدیناں سوختن درویشنائی
 بے پروانہ کز شمع ادفستد و
 و گرد رویں نباشد رسم گہراں
 براند ازیم تر نعمت از رے
 بخوانید از بروں مویہ گراں را
 میان خاکہائے خس نچیدہ

کہ خواہد کردن آنجا ہنگامہ ہے
 ز جوئے جنتش پیش آر کشتی
 بکوثر خواہد امروز آشناکرد
 گہ از عشرت کند در آب بازی
 ریح آرد کف نے بادہ عا شاہ
 کما نچہ کش بیان زہرہ در قوس
 ز جوئے انگیں وز چشمہ شیر
 کینرش را بسپا یانش بوزند
 چنین باشد بوز فوشن سوز
 بہ از سوزش شبہائے جدائی
 نخر و از شادت گاہ او نور
 کہ سوزند آہواں را باہر تہراں
 بروں اقیم در بازار و در کوئے
 کہ کو بانند سر ہابے سراں را
 بغلیم و بغلطانیم دیدہ

۲- رواں شو فوش فوش سا ج جمع آب ۵ = رواں فوش فوش ع ۴ - از عشرت سا سا سا
 ج جمع آب ۵ = از فیرت ع ۱۳ - تر نعمت آنہے سا -

کہے اور روئے گیتی را نیزیم
 میان دیدہ زید فاک را جاے
 ہمیں جا ما و خون خود گردن
 پوشیں در زیارت گاہ پرویز
 بخون گرم پویندیم با دوست
 بویہ رسم باشد موئے کندن
 مرا کیو بُرند از تیغ و سر ہسم
 وصال ہمسر خود باز یا بسم
 ہم امروز این سعادت روزیم باد

بیدہ خاک رہنمزل گزیم
 چو زیر فاک سخت آن مند آریے
 و گر این نینہ نگزارند کردن
 ز نیم اندر جگر باد شہ تیز
 بروں ز نیم خون غمکش از پوست
 بتاں را گر چہ گاہ روئے کندن
 چہ باشد کندن کیوئے در ہسم
 کہ چوں مسرفت با ہمسر شتابیم
 بدیں مرگ از وفا و لوزیم باد

بخشیدن برکت زمین فرزندین الدین مبارک را ازیں بندہ پندہ پندہ
 تا در نفس میں پندہ فرو شود و از بند نفس میں آید

ایا چشم و چراغ دیدہ من
 مبارک نام تو ز ایزد تبارک
 رخت بتان و باغ دیدہ من
 چو نامت بر پد گشتہ مبارک
 ز تیار تو جان را نیست چسان
 تویی چوں پارہ از جان پان

۲- زیر فاک رفت سراج ۱۰- نصیحت فرزند و لبند طالب اللہ عن الآفات ج ۱- نصیحت فرزند قرۃ العین
 عین الدین مبارک طالب اللہ عن جمیع الآفات و العاہات ۱۰- نصیحت در حق فرزند و لبند خود گوید ج ۲
 ۱۴- میں جان پارہ سہ۔

زاندرز و نصیحت رقصہ چند
 بجاں دوزائیمہ پویند جانی
 بنات شکرین بتاسی از زمہ
 چو در رفتی بروں آئی پیاسے
 خیال آئینہ است صورت خواب
 کہ تازو کزنہ بینی صورت خویش
 کاثر نیز از پریشانی دہبس
 چو آب قلب کاراں قلب کاریت
 در آئینہ تواند یافتن باز
 چو قصد نیست زآن بر بادت نجات
 بہ بیداری بدش گوی خوری سنگ
 کہ گوہر بخش از سنگ آشکارا
 تو از بہا برو دُر بار خندان
 کہ اینجہا ایشو ذگوہر پیدار
 متاع صلح جو نہ مایہ جنگ

بدانان تو خواہم کرد پیوند
 چو جہاں خواہی ہمیشہ زندگانی
 وصیت اینست کا ندر گلشن دہسہ
 نہ بندی دل بر ایوانی کہ در وے
 نو داری کہ سے بینی زہر باب
 دین آئینہ روئے کز منہ پیش
 میں خواب پریشاں در حق کس
 کسے کو را بزرق و قلب یاریت
 بخواب آنکو دہد و امی با بنہ ساز
 ۱۰ در از کس بر تو جوری رفت بنو است
 بدی گزند بخوابت طعنہ در جنگ
 گراں سنگی گزین چوں کوہ حنارا
 کسے کت بشکنہ از سنگ دندان
 ہی خورنگ سنگ خود نگہ دار
 ۱۵ ہر دامن کہ در خواہی زدن جنگ

۱- نکتہ چند سے جو ۲- بجاں دوزائیمہ جو = بجاں دار سے صلح سے جو

۳- نوع میں بجاں سے ۲۳ شعر نذر دیں ۱۰- جوری شہ زین خواہت سے

۱۵- کہ خواہی در زدن سے۔

رہائی وہ بکوشش بستہ را
 چو باز آرد بی در ترس و بیم است
 ہمیشہ چنگِ دل در یکد لاں زن
 مشو آتش بصفتِ ہمسراں را
 چو آبی باش لطف از حد نشویش
 بود ماہی سزائے تا بہ تینہ
 چو ماہی را کند کس باز گو نہ
 مثل گر مار را گویند چوں اوست
 مشو بہرگز ندے تا تو اسنے
 ۱۰ فاد و فتنہ زنداں را جمال است
 بود تار کی شہائے دی بچور
 کسے کز آبریزش نیست پرہینہ
 ادب شرط است اگر فزند شوخ است
 بہشت بے ادب بہمت بود کوب
 ۱۱ مکن برفے را بانویش گناخ

۳۳۔ دو نیم را دو نیم کن سنا سنا ۹۔ گزیدہ ساعے حج = گزندہ ساعے حج = گزیہ ساعے حج = گزندی
 ساعے با سگ۔ مخانی سنا ۱۰۔ تقویٰ محال است سناک ۱۲۔ از تن بیرون سنا سنا حج ع = از خود بیرون
 ع حج = از تن فرود سا = از سنے بہ پرہیزک۔

چونا فرجام را بر سر کنی جائے
 فناں زان سبیل کا دم کا نذر آید
 بزرگ اور باری کرد با حشر
 نکو خویاں سفیاں راز بوشند
 بگ گفتند کاشتر سر فرازا
 شیکال ار پیش بزرگوید سرودی
 ز شوخی کاومی راز زباں جست
 ز تندی گرہ کارت را بلندی است
 چو کوہ از سنگ بایدست بنیاد
 ۱۰ بے سنگی مکن بنیاد درویش
 بسیم بد مشور حسانہ عامر
 چو گل بر گے کن از پاکی نیشا
 قناعت را بفسلی کیہ بر دوز
 چہ بینی حسانہ زن را گنج در زیر
 ۱۵ ز یک تن فوں فشانہ تیغ در مشت

مشور بجز گرت بر سر بند پائے
 ز پلواں بگزرد بر پل بر آید
 ز سنگش حشر دگشت و از لکد مرد
 کہ ایناں را ہوار آناں حروشد
 بخذہ گفت سگ گردن در از بہت
 ز چشم آرد ز بہر رودہ روئے
 ہمہ حال از تحمل و اتواں رست
 شک بودن نہ رسم ہوشمندی است
 شاید شد چو خس با ز چپنہ باد
 کہاں بے سنگ بینی حسانہ خویش
 کہ زد و افتد چو سو گند مقام
 میں رقص خاں بر روئے دریا
 بہر حبتن مشو دل را بہ آموز
 کہ قضا بیت از نے کردہ شمشیر
 بیک خامہ سپاہی را تو اں گشت

۹۔ ز چشم آرد بہر یک چشم روئے صعا ۷۔ از زبان خت حواک = جست ع جمع صعا ۱۰۔ بے سنگی
 صعا جمع صعا = بے سنگی ع ۱۲۔ بر گے شوا از پاکی مے = بر گے کن از پاکی حوا = کن سینہ از پاکی ک
 ایضا میں در رقص خس = ۱۳۔ کہ جلاہ بیت ک۔

قلم زن کو بروں آرد پیاپے
 نہ چوں در زیت کز سوزن بہنجاہ
 گر اویسے کنی یابی بسکدم
 وگر کس آب یک سقا بہ خواند
 وگر یک ماہی پاکت درشت
 طلال القبیح مال پرنہ بسند
 بود در خورد ہمت کام ہر کس
 غلیو از است نے باز آنکہ ہر بار
 طلالے خور ز خون خود کند انگ
 چو خواہد تیغ زن ز اہن خور و زر
 نیاید از غسوساں پہلو اسنے
 قبا پشان غرول رہبہ نام
 میں بر تیر رنگ سُرخ و گلگون
 ننگے شو کہ بادریا کند زور
 نہ باخ کیش چاں برگستر اسنے
 چو کار افتد نہ کار از بہستان کن
 زہ از نوکِ قلم چوں آتش از سنے
 بروں آرد درم ہچوں گل از خار
 ز عیسے سوزن در شتہ ز مریم
 نہ آب رونہ آب بہشت ماند
 بہ از دہ ماہی ناپاک در دست
 کبوتر دانہ جوید ورنہ بیند
 نخواہد کام شاہن قوت کر گس
 کند از جاناور رغبت بگردار
 حاسے رازر گلگون بگلبانگ
 دلش از تیغ باید آہسنیس تر
 نہ از سہیں تناساں آہن تولنے
 غزارا کا مگار از خنجر کام
 کہ نبود تیرا رنگی بہ از خون
 کند ز پروز بروریا بیک شور
 سر اندر سینہ دزد و دہر ز بلنے
 غزارا باش و آتہام سناں کن

میں کرشمات درمعدہ جو نیت
 بزن برجان آن منعم سنانے
 نثار و ہمت دادار سپہدار
 بیجا پردے کن گاہ و بے گاہ
 گرا آئی زندہ کم تا یہ زرد کام
 درت ہستی و ہبخشندہ ہست
 متاع را کہ خواهد رفتن از پیش
 چو مرکب را بگردن کار و راسنے
 بصرفہ صرف کن نقدی کہ داری
 نہ آن صرفہ بود ز اندیشہ خام
 ہماں صرفہ ہست کا نخت ہست در بند
 بدہ سیم و درم بے مایگان را
 بخشند و برق برابر ہی کہ راند
 ہ ہ سرمایہ بردست دعا باز
 بر آرد از دماغ عاقلان دود

کہ جان بازی بناں خواہی گزویت
 کہ نرزد و نرزد او جانے بنانے
 تو ہسم کوتاہ کن ہمت گہر کار
 چو شیریں کیش تہی با
 و گز رفتی زہے زیبا سر انجام
 انگشتی تکیہ دل کن از دست
 از و تا چاربتاں بسہ خوش
 ہمت ماتم بود ہسم مہاسنے
 کہ امساکت بہ از اسراف کاری
 کہ بخل صرف راصرفہ نہی نام
 چناں ریزی کہ پسند خسر دمنہ
 نہ نزل و ہدیہ عالی پانگان را
 ز کشت خشک و برد ریافتانہ
 مہر و سفلہ را در نعمت و تاز
 بزیر دیگر شلغم ہیہ نرم عود

۱- کرشمات درمعدہ سنانے جو کج ع = کرشمے کرشمے ۲- کہ نہ از زود سنانے جو کج ع = نیزہ
 ع ۵- کیا بی زرد کام جو ۸- چو مرکب را بگردن کار و راسنے جو کج ع = کار و راسنے جو کج
 ع ۱۱- صرف است سنانے جو -

دران بیشی بود و از زیاں بیش
 کم از ژالہ دہاں برگشت پُر بار
 ہم آتش کش بود ہم آتش اینگز
 بہ است اچہ از گرہ نقدش روان نیست
 دو فتح است از پے خواہندہ موجود
 بود با استخوان لوزینہ دادن
 بیاکاں نیز فتحے روکشاد است
 ز فریادِ درم خواہاں کن جوش
 دہد غوغائے ادبارش بتاراج
 گر کر گس کند سئے وی آہنگ
 جو نام نکو کاں خود طفیل است
 بخوید زردیاں مرغ از پے بام
 نمی شاید بزر باشے خریدن
 کہ خلقت از گان داند جو ہنہ
 ز بانہش حاتم است دست او سنگ

تو نگر را کہ بیش آید سر پیش
 اگر گو مسرقتا ند ابر در بار
 چو روغن پُرفتد بر آتش تیز
 دہندہ کیش گرہ برابر و ان نیست
 ہ کشادن دست پیشانی گہر جود
 کشاد دست بے ابر و کشادن
 و راحاں نیست چوں ابر و کشاد است
 چو گشتی در درم دادن کرم کوش
 چو مقبل رم خور و ز افغان محتاج
 اگر آید گل ز بانگ بلبلاں تنگ
 تو قطرہ وہ کزاں دریا ئے سیل است
 نہ بخشہ زرد جو انداز پے نام
 چو زرداری چہ از نامے پرین
 مدہ بیروں فریب عشوہ پرورد
 ہ حذر زان گنج پاشی کرد دل تنگ

۴۔ اچہ از سہ سہ جمع ہے = اچہ سہ کتب ۵۔ کشادہ دست سہ

۶۔ بیاکاں سہ سہ جمع ہے = بیاکاں ع ایضاً فتحے روکشاد سہ جمع ہے = فتحے پرکشاد

ع ۱۴۔ وارد جو انداز سہ۔

چومی جوید کے زان آگینہ
 چو آید نقب زن در کج درویش
 مقام کو زند بر قلب زن داؤ
 برنج آنا یہ بسیر خود کن جمع
 بنہ بر خویش رینجے بہر آں را
 ز بوجز سوز بنو دہسره خود
 دراز خود در وجودت نیت چو ہے
 بروں دہ نقشے ارداری ز نقاش
 بکائے دست ن کائے دران چپا
 ۱۰ خود واسوئے بینائی بود زور
 چو خط مابکلت شو منو نہ
 چو مسطر راستی را نہ رگ رہت
 کہ نام از راستی گیسری بکشور
 بدانش راست باید داشت تن را
 ۱۵ چو چشم راست عدا کر کند کس

گدائی بندش با صد خزینہ
 کند رخنہ ولے در سینہ خویش
 بہ نقد کیہ خویش افگند کاؤ
 کہ از موم تو غیرے بر کند شمع
 کہ اں راحت رسانے دیگر اں
 ز حلوا قسیم حلا اگر بود دود
 بگیر ایں بخشش از کامل وجوے
 چو نقشت نیت باری آئینہ باش
 چہ دوزد تیر چوں باشد کماں سست
 بچاہ کو رفتند جز بطر کور
 مشو چوں خط ہند و باثر گونہ
 چو چوب رہت شو کو جدول آرت
 چو چوب جدول دچوں تار مسطر
 نشاید کہ نہادن خویشن را
 نماید بچپاں کہ چشم او پس

۱- چومی جوید ستاع ۳۰ - قلب زن ستاع ۳۱ - قلب زن کج عھا = قبلہ زن ستاع
 ایضا بقصد کیہ ستاع ۳۲ - جمع عھا = بیفتہ کیہ عھا - دراز خود ستاع ۳۳ - جمع عھا = دراز
 ذرع ایضا بگیر ایں بخش ۱۰ - بر دوزد عھا ۱۱ - نماید چشم او کتر بچپاں ستا۔

قلم زن را کہ دستِ راست بر چاہت
 سناں ناید درست ار کہ گزارند
 بدانش زندگانی کن ہمہ جائے
 چو طاؤس ار چہ پوشی خلد بردوش
 چو خاک از پستی افزاید وجودت
 برفتن ہر ہر دور خور و پیکے است
 بقدر خویش وارد ہر یکے زور
 نشاید نیشکر با پسیل خوردن
 حریف آن گیر کزے در نہانے
 ۱۰ سلاحِ خشن چوں بر تو مندمد
 سزاوار است ہر کالابہر جائے
 کے کو از گلہ خن زیر پار و فت
 روش آن کن کہ دانا یاں پنہ نہ
 اگر زشتے بر عنائی مزین گام
 ۱۱ خراماں روستائی چوں نہ پے
 جو زمی کو کند گلگونہ بر روئے

بدستِ چپ نگیرد حنا منہ را بہت
 الف نون آید ار از چپ نگارند
 کہ تا دانا و نادان بودت پائے
 نشاید پائے خود کردن فراموش
 چو آتش سر کشی بکشند زودت
 ز مردم ہر سلامی را علیکے است
 ۶ بہتے کند با اثر دھامود
 نہ در تگ با صبا تمجیل کردن
 سلاح آن جئے کزے کار رانے
 بساند ہم ز خویش وہم ز خرفرد
 گلہ برفق زید کفشن در پائے
 باید کفشن برس محلکش کوفت
 نہ آئیے کہ تا داناں بخت نہ
 کہ طفلانت نثار آرنند دشنام
 بخت و پاشائی پائے بروے
 چو تو سن ز اشتر ازے رم خورد شئے

۱- قلم را چونکہ ست ۲- الف بے آید چو ۵- از پستی چو ۶- ہر کے زور
 ستیا ۱۲- محکم بر سرش ساع ۱۶- چو شہید روئے از دی رم خورد شوی ش

مکن خدمت ہوئے خویشین را
 عنانِ بادِ پاگرد آرزوستی
 کز اں طوفاں ہمہ آفاق شدنوق
 بہ از صد سلکِ مروارید روشن
 بکامش چشمہ جوانِ شوذمر
 بسوش از مشکِ ستایاں برد آب
 چو شاہ دستِ رنگِ بوئے باشد
 ہم آگوشِ زماں ابریشی پوش
 نیج و پرنیاں ابلہ فریب است
 کہ کر میش ازں دیگر بروں داد
 کہ ابلہ خلد پوشد کاروانِ چشم
 نزدیک بنہ باندام خردوک
 بہ از فرسہ نبود هیچ زیور
 متاعِ سود جوئے مایہ زیب
 ز زیبائے نگو تر سود مندیت

برسمِ عافلاں بگزارتن را
 ز شہوتاکہ بر کارستِ مستی
 ماں قطرہ کہ جبت از مرد چوں برق
 زماں را آں کے قطرہ بگلشن
 عروسے کز چناں نم ماند بے بر
 کیزی کو ز آتش گشت در تاب
 ہر آن مردی کہ شاہد چوئے باشد
 بود مردِ خسرو کر پاس بردوش
 زوانش کن لباسِ تن کہ زیب است
 خردمند از لباسے چوں شود شاد
 پہلے بس کن ارداری بدل چشم
 حریرِ عنکبوت و جبامہ نوک
 اگر زیور سز و برمسدہ خرد
 بہر جانب کہ شغلت دارد آسب
 ہمہ کس گرچہ در زیبا پسندیت

۲- چو بر کارست جو خوب ۳- ماں قطرہ ستاع = ہر آں قطرہ جو = ہاں قطرہ جمع ۴- پشت ستایاں
 ستاع جمع خوب = خشک ستایاں ست = دست ستایاں جو ۵- لباس خردوک ۱۲- خردوک ست
 ۱۳- سوئے ع کے باقی تمام نونوں میں وارد ہے۔

بسر مہ سو دوزی بانی است موجود
 شتر را لب نباشد در خور بوس
 حراں را زیب نہ ہد گوہر ہر ساخت
 پانے جفت راں منگر کہ زشتت
 ۵۔ عمل گر بہرہ اندک در فرزوں داد
 یکے گوہر بر دے کسندن کاں
 چوبے روزی کے کم یافت تانے
 بکارے دست زن کار زو بر بنی
 چو در مسہ پیشہ نیکی و بدی ہست
 ۱۰۔ گیر از خویشن بر دست کاری
 چو دل خواہی بزودی شاد کردن
 چو گیری تیشہ بے استاد لازم
 گلابی کا یہ از گلابائے خود روئے
 ۱۔ گیر آئین راہ از نیکرداں
 ۱۵۔ کے کو در پے نغولان زندگام

زن از مے زیب چوید مرد از ونود
 ولیکن شہت باشد بابت کوس
 ولے پالان نو زیب گہر تاخت
 تو دقتش میں کہ دست افزا رکشتت
 بامیدی دو انت آدمی زاد
 یکے را ہم بجاں کندن رود جاں
 چہ را بیودہ باید کتد جانے
 بگل کندن نہ مسہ کس یافت گنجی
 بیندیش آنکہ اندر پیشہ زن دست
 کہ مرکب نندانہ بے سواری
 بساید خدمت استاد کردن
 کہ دست چوب گردو چوب ہیزم
 نہ در خورد دل مردم دہد بوئے
 عناں از راہ بد مرداں بگرداں
 کند ریگ بیاباں خویش آشام

۲۔ بیت ۹۔ نیک و بدی بر

ساخت ۱۴۔ آئین نیک از نیکرداں ست

۱۵۔ خویش آشام سنا ح۔

بہرِ خستہ مشوچوں مارِ بے پائے
 ہاں رہ روگرت ز اقبال یاری است
 بروب از فتنہ میدانِ دروں را
 بنا ہائے شبہ بیت دارِ محکم
 حصارِ اباش و کارِ بندگی کن
 بجواز زہدِ خشک آبے کہ خواہی
 ز پُرحیضی و یا گلخن دروسنے
 برو پاکت بسوئے عالم پاک
 بیخِ زردش زہرِ کامل عیار است
 کہ بہت آں کیمیا ہائے دگر قلب
 کم از مستی زہستی کرد بیسندار
 نہ بختیہ ندزاں گلزارِ بوم
 کہ ایں بے از ہمہ پاکاں و بیخ است
 وزیں می جاوداں ماندند ہوش
 دلت رامسی و حصارِ خرابے

رہی زوگیش بے پے بہت بر جانے
 ہیں رہ شایع پر ہیر گاری است
 نگاہِ شمع کن نفس خسروں را
 نخواہی کاب در جوت شود کم
 بندی بایست افگندگی کن
 بعشق آویز در کارِ اتہی
 نہ عشق است آنکہ باید خورد فونے
 ہاں عشق مست کت بر گیر و از خاک
 کے کیں کیمیاش از دل بکد است
 ز قلب ایں کیمیاے دل کن سلب
 نشانداں جرمہ بر من پیر ہشیار
 غلط کردم تفاوت چند گویم
 چہ لافد آنکہ تر دامن چو بیخ است
 فوش آں پاکاں کہ کردند ایں قلعہ نوش
 خدا روزی کند زان پُر شرابے

۱۔ بے پے بہت سا جو جواب ۵ = پل بہت سٹ = بے پاست ع سا ۶۔ اینکو بر خیزد ز فونے سا

۲۔ بکار است سا جمع = بکار است ع ۳۔ کم از مستی ب = کم ایں مستی ع = کہ ایں مستی ع ۴۔

از آن جام اردو ہندت شربتے نو
 دل وانا شناسد کیں چه راز است
 خاں این مسرہ راقیت نہ اند
 کس این گومسہ بگوش خرقہ بند
 اگر حسہ بندہ با حسہ راز گوید
 بچمن کس نشاید مشک دادن
 نف فور شکرک راسعہ گیرد
 بریشت این و دازاں می فٹام
 اگر کس چشم غیرے را کند ریش
 و راتش حسہ من بیگانہ سوزد
 مرانامی است روشن تر ز خورشید
 وجودت گر چه از من گشت موجود
 پنداری کہ زیر نیلگون بام
 درختے شو کہ از خود میوہ ریزد
 چہ مرغے باش کا فروزہ جہاں را
 مشو تار یک رُو چون بوم و خفاش
 بریزی جسرہ بر فاک خستو
 باید گفتن آسے در جو از است
 کہ دز پاک را خمرہ خوانند
 کہ بر بندہ گومسہ بخندد
 خزش از راه دیگر باز گوید
 بکام تشہ پست خشک دادن
 بچل گر بوئے گل یا بد بیسہ
 کہ ہست آزار تو آزار جسم نام
 نباشد چون خراش دیدہ خویش
 چاں بنود کہ رخت فانی سوزد
 تو روشن کن کہ ہست این عمر جاوید
 بدانگونہ کہ نام نیکو از جو د
 ز نام من ترار روشن شود نام
 نہ میوہ کز درختش نام خیند
 نہ آن شعلہ کہ سوزد خان و ماں را
 چو باز پادشا فرخندہ رو باش